

В. Н. ПЕРЕТЦ

Український переклад житія кн. Вячеслава з «*Żywotów świętych*» П. Скарги¹

Гарна праця проф. М. К. Гудзія про переклади з «*Żywotów świętych*» П. Скарги подає докладний огляд українських списків цих перекладів, наочно показуючи джерела пізньої української агіографії. Дослідувач мав завдання вистудіювати матеріал відносно до кількості перекладених «житій», що — збереглися в рукописній традиції з XVII ст. Тому, переобтяжений матеріалом, він не мав часу звернути належну увагу на якість перекладів, що до змісту і мови. Історія, самий процес засвоєння чужого літературного матеріалу давніми українськими письменниками — є справа зовсім не зайва: в цьому процесі відбивається історія культурних впливів, що виявляються тільки через докладну й детальну аналізу.

Нашим завданням буде далі вистудіювати невеличке «житіє кн. Вячеслава Ческого», що було відоме на Україні з Прологів та Міней, а в другій половині XVII ст. з'явилося в обробці зі Скаржиного твору, «*Żywoty świętych*» (далі цитується видання 1629 р.).²

Український текст відомий нам з двох рукописів, що один одного доповнюють, як це видно з апарату під текстом. Один рукопис — з бібл. К.-Печерської лаври, № 370 (155), другий, поправніший, № 371 (156). Текст житія видається за останнім, з першого — подаються варіанти. Порівнюючи ці тексти, впевняємось, що № 370 частіше вживає форм з живої мови: за помочю (зам. за помістю), іденю (зам. їденю), наихал (зам. наїхалъ), видѣв (зам. видѣл), послухав (зам. послухал), умерти (зам. оумрѣти) і т. п. Але трапляється й навпаки. Те, чого бракує в другому тексті, поповнюється з пер-

¹ Доложено в пленарном засіданні Інститута славяноведення 14 жовтня 1931 г.

² Легенди про Вячеслава див. в новій книзі «*Sbornik staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile, usporádal Josef Vajs, prof. university Karlovy. V. Praze. 1929, 40.*

пого. Тому можна зробити висновок, що обидва тексти виникли з єдиного, повного і через помилки, звичайні в рукописній традиції, набули деяких різниць через відхилення переписувачів від архетипу. По суті в обох списках текст один, бо один переклад.

Навіть перший погляд на український переклад доводить, що його зроблено зі Скаржиної обробки. Вона має такий заголовок: XXIX Wrzeźnia. «Żywot y męczeństwo S. Waśława Czeskiego książeґcia, pisane od Eneasa Sylwiusa, ktory był potym Papieżem, Historiae Voemicae cap. 14,15. Żył około roku Pańskieґo 1000».

Ми не будемо досліджувати, на підставі яких джерел утворив Еней Сильвій своє оповідання, що помітно відрізняється від слов'яно-руського і змістом і стилем. Нас цікавить, як поставився до нього український перекладач XVII ст., коли освічені люди не без призи́рства дивились на стару слов'янщину, і наслідували польські зразки.

Перше за все звернім увагу на заголовок українського перекладу: воно не відповідає своєму оригіналові, бо йде за східньою традицією: «В той же день (себто 28 вересня) житіє (або «живот») и мучение св. Вячеслава князя Ческого». Далі, що торкається дати, коли жив і постраждав Вячеслав, — Скарґа за Енеєм Сильвієм подає «Жыл око́ло року р. 1000»; слов'яно-руське житіє, уміщене в Вел. Чет. Мінеї м. Макарія, дає таку дату смерті: «6337 г. (себто 828) 28 сент.»; «Месяцеслов» арх. Сергія за іншими джерелами визначає дату смерті — 935 р. Нема сумніву, що український перекладач, добачивши різницю дати Скарґиної і відомого йому слов'янського житія в рукописній традиції Сходу, не наважився вибрати якої небудь з дат і обминув їх цілком.

Переходимо до поодиноких місць і порівнюючи польський оригінал з українським перекладом висвітлимо характеристичні риси останнього.

«Borsywoy książę Czeskie...»

«Ворсивой князь ческій...»

Під пером італійця «Боривой» або «Буривой» набув нового оформлення, Скарґа повторив його; але тому, що в слов'янському житті цього ймення немає, перекладач не виправив його, а підо впливом звичайного переходу за грецькими зразками б на в (тривун зам. трибун і т. ін.) він зробив з нього «Ворсивой».

с. 899. сына.

сына своего...

«A gdy książę Wratysław młode ony сына Вратиславу (21 зв.), zostawił drogę pospolitą»

«А кгда пришлоъ час смерти князю Вратиславу (21 зв.), оставил оных

śmierci tey doczesney odprawował: widząc iż Wacław syn starszy lat do sprawowania państwa niema: zlecił sprawę księstwa swego y opiekę synow matce swey Ludźmile, wiedząc iaka w niey mądrość...»

«dziewictwo swoje, ktore z matki wziął, aż do śmierci niepokalane y całe zachował...»

«na którym ś. Wacław klęczał abo stał».

«krew, ktora z rozpadłych nog od mrozu wychodziła, naleziona iest».

«Toż się Anyelskie towarzystwo w miłośniku czystości panieńskiey na dworze Cesarskim, na którym młodym będąc czasu niektorego przemieszkał, pokazało, bo sam Cesarz...»

«Lecz Pan Bog dobrą wolę w nim koronując większym go darem uczcił, widząc go być dostałym w snotach wszystkich, taki nań krzyż dopuścił. Matka niewierna...»

«i przetoż nim tam szedł, na śmierć się spowiedzią przed kapłanem przypawił, y tam w dom braterski wszedszy, iako Chrystusow męczennik na oney ofierze, którą iuż był w sercu uczynił, zamordowany za ziemskie krolestwo wieczne ono osiągnął».

сыновъ молодых. А видячи, ижъ Вячеслав сынъ старший лѣтъ до справованя панства еще не мѣлъ, злецилъ справу князства своего и опеку сынов матцѣ своей Людмилѣ, вѣдаючи якая в ней мудрость...»

«чистость тѣлесную ажъ до смерти непокалянну и цѣлу заховал...»

«на котором Вячеслав святыи стоял...»

«кровь найдено, которая от морозу з ногъ выходила...»

«Часу едного, кгда еще будучи молодымъ мешкалъ при двору цесарском и тамъ за тое же любилъ чистоту; сам Цесар...»

«Теды господь богъ, видячи в немъ такую добрую мысль, ижъ былъ статечнымъ в всѣхъ цнотах, которими будучи в такъ молодыхъ лѣтехъ и старыхъ переходил, болшимъ его даромъ учтилъ, допустил на него, якъ не кгдась на святыхъ апостолов, бѣды от своихъ. Абовѣмъ matka его будучи неверная...»

«а кгда хотѣлъ тамъ ити, призвавши священника высповѣдался и приготоувался на смерть, и там в дому брата своего, якъ мученикъ Христовъ, на оной офѣрѣ, которую в сердци мѣлъ, замордован, и за панство земное одержалъ небесное».

Трапляється, що перекладач поширює текст свого оригіналу:

«Nie schodziło mu u na męstwie, ku obronie rzeszypospolitey potrzebnym: bo nikt...» «Быль тежъ потужнымъ и до обороны в посполитых а пилных потребах, а найбарзѣй для вѣры святой христіанской, бо нікто...»

Не вилічуючи дрібних одмін, можна на підставі поданих зразків перекладу зробити висновок, що хоч перекладач старанно в інших місцях дотримувався свого оригіналу, навіть заводячи до своєї роботи багато непотрібних польонізмів, бо це була на той час така мода, — він всеж таки в досить багатьох місцях дозволяв собі подекуди зкорочення, періфрази і невеличкі додатки, що не змінюючи змісту, давали його праці риси самостійної роботи.

Поруч з цим ми спостерегаємо ще дещо: перекладач не задовольняючись стилістичними деталями, вносив в свою роботу нові подробиці, що їх не було у Скарги. Він поправляв помилки свого оригіналу і з відомих йому джерел доповнював оповідання Енея Сильвія, що його подав Скарга. Яка ж літературна пам'ятка правила за таке джерело для перекладача? У першу чергу треба вдатися до східньо-слов'янської і грецької традиції; тут наш перекладач міг знайти в Пролозі і в Минеї добру пораду й поміч. Дійсно, він так і зробив. Розгляньмо ці місця, де відбився вплив цих традиційних джерел нашої давньої агіографії.

В Скаржиному оповіданні, за Енеєм Сильвієм, Вячеславова мати зветься «Драґонисіа»; це чудернацьке ймя здавалося непристойним українському перекладачеві, що йому з Мінейного житія було добре відомо справжнє ймя цієї особи; тому в перекладі ми знаходимо ймя «Дорогомира», звичайне в слов'яно-руських житіях кн. Вячеслава.

Далі, коли зупинимось на окремих місцях перекладу, знайдемо ще сліди цього впливу.

«Jeden dany iest na wychowanie babie swey Ludźmile, to jest Wacław, a drugi przy matce został Bolesław». «Старшого, Вячеслава, дал на виховане матці своєї Людмилѣ, а Болеслава в домуоставил при жонѣ своєї, бо былъ, еще малым.

Розходження з Скаргою пояснюється через свідoctво Мінейного житія Вячеслава, де читаємо: «бѣста (помилково зам. «бѣ») же еще юнъ и възрастомъ малъ» (Вел. Чет. Минея, сент., ст. 2187).

Кінець Скаржиного оповідання такий: розповівши, що Дорогомиру

після вбивства Вячеслава земля пожерла (це зберіг і українець-перекладач, хоч цього й не згадує слов'яно-руське житіє); автор закінчує так:

«a Bolesław także rychło od Pana Boga skarany umarł a Wasław u w niebie u na ziemi w sławie ludzkiey słynie, u słynąć będzie na wieki, przez Pana naszego Jezusa, ktorego z Oycem u z Duchem ś. krolestwo trwa na wieki wiekom. Amen».

«Тое видячи Болеслав, побоялся бога, премѣнилъ сердце свое твердое и почаль жаловати, спамятался и познав, иж великий грѣх учинилъ, бо не толко брата своего Вячеслава забил, але и многих для него позабивалъ; почаль каятися и молитися безпрестанно господу богу и брату своему, святому Вячеславу, и мовил: «я съгрѣшилъ, беззаконие мое и грѣхъ мой есть». И послав священников и слуг своихъ перенести тѣло брата своего Вячеслава з города Болеславля въ Прагу, и положив его в церкви св. Вита, по правой стороне олтара св. дванадцати апостолъ; и поставилъ тамъ другую церковь. Перенесенъ былъ св. Вячеславъ мѣсяца марта въ ѿ день. Душу же его богъ перенеслъ на лоно Авраама, Исаака и Иакова, гдѣ всѣ святѣи и праведнии почивають, хвалячи отца и сына и святого духа, ныне и присно и въ вѣки вѣкомъ. Аминь».

Наведене закінчення Скаржиного оповідання не дає відповіді на запитання, звідки узяв перекладач усі свої подробиці про кн. Болеслава і про його каяття. Відповідь дає слов'яно-руське житіє, де читаємо: «Не оставляет же богъ избраннымъ своимъ в поруганіе невѣрнымъ, но посѣти милость свою, преложи окамененое сердце ихъ на покаание, проразумѣша грѣхъ свой, иже проліаша кровь неповинную. Болеслав же помяну вся, к богу со плачем и съ въздыханіемъ глаголя: Боже помози мнѣ грѣшному и милостивъ буди ми. И пославъ слугы своя, да принесутъ тѣло блаженнаго князя Вячеслава, брата его, из Болеславля града, прозрѣ и глаголя сице: азъ согрѣшихъ, грѣхъ мой вѣмъ и беззаконіа моя азъ знаю, и предо мною есть всегда» (Вел. Чет. Минея, сент., ст. 2191—92). Далі про похорон кн. Вячеслава в церкві св. Авраама, що її він сам збудував, «одесную страну

олтаря 12-те апостола. Принесень бысть князь Вячеслав мѣс. Марта въ 3 день. Богъ покой душу его на лоне Авраамове, Исака, Іакова, идеже вси праведнии упочивають, чающе въскресенія мертвымъ, ему же подобають всяка слава» і т. д.

Порівнюючи роботу українця-перекладача з мінейним текстом життя ми відразу бачимо спосіб його роботи. Виписавши з мінейного життя додаткові відомості про перенесення Вячеслава, він звернув увагу на те, що в Скаржиному оповіданні, яке він переклав, сказано про збудування церкви для Вячеслава дунським королем. Тому він бачачи непогодженість відомостей, і не маючи критерія, щоб вибрати якунебудь одну, невдало відніс на карб Болеслава збудування «другої церкви».

Важко сказати, обминаючи ще одне джерело, — звідки український перекладач узяв звістку, що ніби то «кров его (Вячеслава) в землю нейшла три дни, а третего дня в вечер церковь святая над ним стала». Скарга про це не говорить; мінейне житіє подає тільки паралелю до другої частини цього місця: «кровь его потребися, и церкви взыде над нимъ... (ст. 2191). Про кров маємо згадку в короткому проложному житті (4 березня).

Можна припустити, що перекладач користувався з цього короткого життя, бо Пролог був широко розповсюджений і обов'язково читався за трапезою в монастирях. Дійсно, проложна стаття «Принесеніє мощемъ св. Вячеслава» (цитую з Пролога моєї колекції F. № 137, к. 15 зв.—16 зв.) дає ймя матери Вячеслава «Дорогомиръ», далі «явися чюдо над телесем св. Вячеслава, яко кровь его не идяше за ̄ дни в землю, трети же день вечеръ взыде церкви надъ нимъ, яко дивитися всѣм видящимъ»; є і про каюття Болеслава (згідно з наведеним з мінейного життя), і про перенесення тіла Вячеславового «из болеславля града в Прагу», і про поховання його в церкви св. Віта у олтаря 12 апостол, і про упокоєння його душі «на лоні Авраамлі, Исаакові и Яковли».

Отже, здається, перекладач користувався і з проложного життя. Не можна заперечити, він знав його і використовував ефектну звістку про кров, що три дня нейшла в землю, начеб волала до неба про страшне братовбивство. Проте деякі подробиці вказують і на знайомство нашого перекладача з мінейним житієм, напр. дрібні додатки, що їх вище цитовано і які не могли постати підо впливом лише єдиного проложного життя.

Підсумовуючи все, ми мусимо визнати, що «перекладач» в дійсності не був тільки перекладачем. Краще треба назвати його редактором, бо він не обмежуючись давими Скарги, зкомпілював своє оповідання на підставі не менше як двох, а на мою гадку — навіть трьох джерел.

Як порівняти обробки житія кн. Вячеслава давні, в Мінеї і Пролозі, і оповідання Енея Сильвія в обробці П. Скарги, можна відразу помітити значну різницю. І ця різниця полягає не тільки в деталях тематичного характеру, а переважно в доборі їх. Стиль житій доби народження і розквіту феудалізму відзначається багатством подробиць біографічних, що щільно пов'язані з навчанням. Духівництво за часів Вячеслава стояло на варті інтересів вищої, дружинної кляси і дбаючи про добробут її та про свої інтереси, суворо засуджувало прояви ворожнечі між князями, що призводила до порушення добробуту а разом зменшувало і «десятину» і «лепту св. Петра» та інші податки, якими жила церква. Тому духівництво, як на той час дуже впливова верства і єдина культурна сила, — суворо засуджувала такі вчинки, свідком яких є житіє Вячеслава. З тою ж метою автор, обожуючи феудала, ще живий сприяв християнству та його пропагаторам, подбав не тільки зібрати всі відомості, що їх зберегла традиція письменних людей, ба навіть записав на сторінки свого твору дещо з усної традиції—наприклад звістку про кров Вячеслава. Звичайно, як спостерегаємо і в інших житіях того часу, автор, щоб прикрасити героя свого оповідання, не вагаючись, бере матеріял з джерел для нього вірогідних — з джерел писаних, але з таких, що часом стосуються до інших осіб; він запозичує рлена тапи з житій святих і додає до свого твору деталі не фактичні, а цілком літературні. Так зробив Нестор в житії Бориса та Гліба, подекуди наслідуючи житіє Олексія чоловіка божого, таксамо далеко відважніше зробив він, пишучи житіє Теодосія. Можна гадати, що автор старіших житій кн. Вячеслава йшов тою таки стежкою і не вагався прикрашати свій твір чужим добром. Але головною метою його було навчання князів і суспільства взагалі і тому в житії переважають деталі фактичні, або такі, що мають вигляд фактичних.

Ми вже знаємо, що в кожному суспільстві змагаються кляси, кляса що підноситься с клясою, що розкладається й занепадає. До цієї боротьби пристосовується, може й непомітно для авторів, — письменство, що його утворюють не якісь незалежні від життя сили, але письменники—представники інтересів своєї кляси, носії її ідеології. В Польщі XVI—XVII ст. шляхта була перестарілим, порівнюючи з Європою, уламком феудального ладу, ще зі збільшеним розпорошенням влади. Але феудальні верстви, змінюючись під впливом свого пристосовання до торговельного капіталу, наближаючись культурно до міщанства, — ставили і в царині словесного мистецтва нові вимоги. Отже за доби розкладу феудалізму, коли з своїми вимогами й на літературному кону, відповідно до нових форм життя, виступила дрібно-шляхецька та міщанська верства і висунула свої побажання до мистецтва взагалі і словесного

зокрема, тоді в процесі розкладу феодалних ідеалів краси утворився своєрідний реторизм і сентименталізм, тоді і в складі і в стилі князівських житій мусила виявитися зміна. Тепер, коли словесна творчість, хоч би й релігійного змісту, обслуговує певні «естетичні» вимоги читачів, ми бачимо такі прикраси в оповіданні, що виявляють вимоги нового часу. Хоч міщанин-чернець Скарга й вихваляє — за традицією — мужність кн. Вячеслава, проте він з особливою увагою підкреслює його побожність, його добровільні муки, аж з ніг його кров пливе, — щоб розчулити читача «*suavi doloге*»; він вихваляє чесноти Вячеслава, що між ними не абияке місця має його моральна чистість, начеб дівоча. Оповідання майже цілком позбавлене фантастики: з чудес згадується тільки, що матір Вячеславу земля пожерла; церква над тілом забитого князя-мученика будується не сама, — її буде, хоч і після «обіа́вїєніа» король Дунський.

Тепер звернімося до обробки українського автора. Чиє соціальне замовлення виконував він, пристосовуючи до українського письменства твір Скарги?

В XVI—XVII ст. Україна, Польща, Литва були в господарчій відношенні одним цілим, лише з невеличкими відмінами; звичайно, господарство на Україні, як в колонії, провадилось більш хигацьким способом, ніж у Польщі, але система була єдина. Хоч українська буржуазія і козаччина показуються елементом більш поступовим по лінії народження торговельного капіталу і тому — більш радикальними, ніж польська шляхта, але в залежності від ремесницького характеру своєї праці і умов культурного життя вони ще грузли в спадщині слов'яно-візантійської старовини. Український міщанин XVI—XVII ст. хоч був опозиційно, навіть неприязно успособлений проти феодалів, як ремесник і купець він був сам пережитком феодалізму. І тому, маючи на увазі, що ця верства мала великий вплив на утворення українського письменства згаданої доби взагалі, ми повинні припустити, що компіляція українського перекладача, що знов додав чуда до твору Енея Сильвія — Скарги, виникла не незалежно від історичних умов. Узавши твір типово міщанського характеру, українець-перекладач прикрасив його тими самими подробицями, що їх викреслили західні автори, яких він наслідував, але наслідував остільки, оскільки дозволяли соціальні умови того часу. Ці доповнення, що їх зробив український перекладач Скарги, — дуже характеристичні для двоїстої природи української буржуазії XVII ст.: будучи в основі елементом майбутнього буржуазного суспільства, вона ще зберегала в собі прикмети суспільства феодалного.

Житие св. Вячеслава з рук. XVII ст. Печерской Лавры
371 (156) (к. 21)

В той же День житіє¹ И мученіе Святого Вячеслава Князя Ческаго.² Ворсивой Князь ческій и Людмила жона его³ вѣру святую христіанскую в чехах розширивши, Вратислава сына своего на панствѣ zostавили, которій⁴ з жоны своей Дорогомѣри двох сыновъ своих,⁵ Вячеслава и Болеслава; старшого Вячеслава далъ на выхован'е Матцѣ своей Людмилѣ,⁶ а Болеслава в дому zostавилъ при жонѣ своей, бо былъ еще малымъ. Людмила,⁷ ижъ была невѣста святая и побожная и в вѣры Христовой горячая, внука своего Вячеслава пишно в набожен'нствѣ и цвотах христіанских выховала, боя'ни⁸ божой и мудрости, которая ведлугъ Бога ест, его⁹ научила; зачим таким ся сталъ за помощію¹⁰ Божіею, якое выхован'е мѣлъ, то естъ богобойный, тихій, набожный и ялмужник великій. А Дорогомира, будучи невѣста невѣрная и¹¹ поганскому балвохвалству приучоная, свѣцкая, гордая и гнѣвливая,¹² окрутная, так тежъ и сына научила, якая сама была, ижъ ся Бога запрѣлъ и до еѣ¹³ балвохвалства присталъ, чужоложникомъ, драпѣжником и мужебойцею будучи, на панован'е ся Ческой зѣмле втиснути хотѣлъ. А кгда пришолъ час смерти Князю Вратиславу, (к. 21 зв.) zostавилъ оных сыновъ молодых. А видячи ижъ Вячеслав, сынъ старшій, лѣтъ до справованія¹⁴ панства¹⁵ не мѣлъ еще,¹⁵ злепилъ справу князства своего и опеку сынов матцѣ своей Людмилѣ,¹⁶ вѣдаючи якая в ней мудрость и побожность христіанская была, а стерегучися жоны¹⁷ своей, по которой зналъ

Вар. из Лавр. № 370 (155): польск. — з вид. Зуш. św. 1626 р. 1 животъ, żywot.
2 ческого. 3 немає. 4 который. 5 немає; зам. цього — мѣл; dwi synów miał.
6 Людмѣли. 7 Людмѣля. 8 боязни его; боiaźni go. 9 немає. 10 за помощю
божею. 11 к; польск. у. 12 и; польск. а. 13 еи. 14 справованя. 15—15 еще
не мѣл; піеша. 16 Людмѣли. 17 жены.

гордыи и нелюдскіи¹ поступки. А кгда умерль, Людмила, маючи при собѣ Вячеслава² внука, панством справовала. Тым ображона будучи злая невѣста Дорогомира, иж муж еѣ³ в' том' упослѣдилъ, зослала на замокъ Тетинъ двух зрайцов, Тиму и Симона, которіи⁴ Людмилю удавили, а сама ся на Панство поднесла и всѣм владнула, ⁵—якъ другая Аталія,⁵ никому не препущаючи;⁶ А окрутенство свое не тылко⁷ на подданных, але и на кровь свою роспростираючи. А звлаца христіаном великим была непріателемъ; и видячи сына своего Вячеслава, иж былъ упріймым, правдивым⁸ и верным христіанином, не рада его видѣла: але Панства молодшему, которій еѣ⁹ проклятый обычай мѣлъ, зычила. Лечь кгда Вячеслав доросл мѣтъ, от пановъ обобраный¹⁰ и постановленный был на князство, на котором, якъ другій Давыдъ, всѣ свои sprawy от Господа Бога починалъ: надѣя его не в скарбах, ани в зброи, але в вѣрѣ¹¹ и въ¹² службѣ Божой zostавала. Панство и достаток (к. 22) великій, которого другиі на роскоши телесныи, збытки, гордости и прожности свѣта сего уживают, а он на покору, скромность, встremeжливость и на позыскан'е¹³ ласки Божой,¹⁴ пре³ добриі¹⁵ учинки оборочалъ: чистость тѣлесную ажъ до смерти не покалянну и цѣлу заховалъ: в еденю¹⁶ и питію мѣрность великую, в справованю подданных ласкавость и чуйную мудрость заховалъ. А будучи преложенством и справами его забавный, з Давыдомъ¹⁷ царемъ спѣвалъ мовячи:¹⁸ «полунощи востаях, исповѣдаться тебѣ о судьбах правды твоя». Никгда службы Божой,¹⁹ в день и в ночи²⁰ не опустилъ; хотячи трудити тѣло свое, покору Богу, повинную сътворителеви своему отдавал: в ночи, кгда его никто не видѣл, босыми ногами до церкви и в великіи морозы и снѣги ходилъ,²¹ имѣючи²² внутрній²³ огнь милости Божой, которій²⁴ распалялъ сердце его, и²⁵ того зверхнего зимна нечул. Часу едного, кгда его слуга Подокъ названный, которій²⁶ ²⁷—за нимъ²⁷ самъ в' оныи²⁸ морозы до церкви ходилъ, любѣ былъ добре прибранный, але барзо былъ в церкви промерзлъ.²⁹ Хотячи Господь Богъ справедливость³⁰ Вячеслава святого показати, дал тую мысль в сердце служѣ, абы на том мѣстцу³¹ сталъ, на котором Вячеслав святыи стоял, и скоро то учинилъ,

1 нелюдски. 2 Вячесла. 3 еи. 4 которыи. 5—5 брак; польск. — iako druga Atalia. 6 не препускаючи. 7 не тылко. 8 правдивым. 9 еи.
10 обобраный. 11 в вѣры. 12 брак; польск. — таксамо. 13 позыскане.
14 божей. 15 добрыи. 16 иденю. 17 Давыдом. 18 «Седмицею днем хвалих тя господи» и знову: «полунощи»..., польск. — «Siedmkoć na dzień chwaliłem cię, Panie, dziwiując się sądom twoim. O rużnosu»... 19 божеи. 20 в церкви не...; w kościele.
21 ходыл. 22 А мечочи. 23 внутранный. 24 который. 25 а. 26 который.
27—27 брак; за ним. 28 оныи. 29 промерзъ. 30 святобливость; świętobliwość.
31 мѣстцу.

заразь нагрѣвся;¹ (на оном мѣсту на завтрѣ кровь найдено, которая (к. 22 зв.) от морозу з ногъ выходила). Былъ тежь потужнымъ и до обороны в посполитых а пилних потребах; а найбарзѣй для вѣры святой христiанской,² бо никто не може быть потужнѣйшимъ в речи слушной, тилко³ тотъ, хто ся Господа Бога боит, бо такого все мусит боятися; а онъ жадной речи кром Господа Бога и грѣха не боится. Часу едного князь Руменскiй без даня причины ческую землю наѣхалъ⁴ и воевати еѣ⁵ хотѣлъ; заѣхал⁶ ему добре святой Вячеслав з войском збройно, а найбарзѣй рукою Божiею⁷ остережоный. Леч кгда там битву звести мѣли, з розмовы оный неприятель смѣлъ его самого против себе вызвати; с того мужъ святой не вымовлялся, хотячи не тылко⁸ люду своего розлянiя крови⁹ заступити, але за его, если воля Божая будетъ,¹⁰ и здоровѣ¹¹ свое положити. Лечъ Господь Богъ, которiй¹² с потужностью его ласковость и тихость Соломонову злучити хотѣлъ; дивный способъ показав,¹³ ижъ мужъ святой неприятеля поразил и¹⁴ от розлянiя крови руки свои заховал¹⁴: бо кгда до потканя прiйшло,¹⁵ и уже ударити ся мѣли, обачилъ Рурменскiй он зухвалец,¹⁶ ано аггелъ святому Вячеславу дерево подае, и зараз впалъ с коня, а до ногъ святого¹⁷ припадаючи о ласку и миръ, и абы его не забывал,¹⁸ просилъ. Мужной Вячеслав, якъ былъ сердца великого, так и милосердiя; абовѣмъ все ему переба чивши, (к. 23) с покоем до дому его отпустилъ. Часу едного, кгда еще будучи молодымъ мешкалъ при двору цесарском¹⁹ и тамъ за тое же любил чистоту; сам Цесаръ видѣлъ²⁰ при немъ Аггеловъ: и от того часу почалъ его мѣти за святого млоденца, и даровалъ ему, за великий скарбъ и подарокъ, руку святого мученика Вита. Той подарок былъ ему знѣкомъ²¹ въ мученичествѣ участництва,²² которое мѣлъ мѣти Вячеслав святой с теми, которiй²³ кровь свою для христа проливали; учтилъ барзо²⁴ оный дорогiй подарок слуга Божiй Вячеслав, бо во имя²⁵ святого Вита збудовалъ на замку Прагском церковь великую. И южъ ся была розголосила далеко слава щот святого того Пана, такъ иж кождый, хто слышал о щастю и мудрости и²⁶ побожности в мешканю²⁶ его, хвалилъ Бога и дивовался кождый в такъ молодых летах²⁷ великой встремежливости и в богатствѣ такому набоженству и тру-

1 и на...	2 христiанской.	3 тылко.	4 наихал.	5 ем.	6 заихал.
7 божею.	8 не тилко.	9 крови.	10 буде.	11 здоровья.	12 которiй.
13 показал.	14—14 бракуэ; в польск. у od rozlania krwi gęсе swoje zachował				
15 пришло.	16 <i>первісно</i> — зухвальца; <i>zuchwales.</i>			17 святого Вячеслава; до ног	
Wasławowusch...	18 забывалъ.	19 цесарском.	20 видѣв.	21 знаком.	
ровного...	22 участництва.	23 которiй.	24 <i>В рук. помилка:</i> базо		
25 воймя.	26—26 и побожном животѣ...		27 лѣтех.		

жденію тѣла. Лечь святыи с того ся не подносишь, але що раз то далей в службѣ Божой поступоваль. А потомъ мыслишь Панство и весь свѣтъ опустивши законный живот вести, абы ся до убозства¹ христового прировняти² и его ближшим наслѣдовцею зостати могль. Теды Господь Богъ, видячи в немъ такую³ мысль, иж былъ статечнымъ в всѣхъ цнотахъ, которыми⁴ будучи в так молодых лѣтехъ, и старих⁵ переходилъ, болшим, его даром учтилъ (к. 23 зв.) допустилъ на него якъ негдѣсь на святыхъ апостолов бѣды от своихъ; або вѣмъ matka его будучи невѣрная и бѣсом кланяючаяся, не рада была видячи в немъ славу христову, которая ся ширила през сего Вячеслава. До того теж жаловала иж⁶ сама⁷ с Панства зложена была⁷ и сына, которого барзо любила, поставити на Панство не могла. Теды побужала сына своего молодшаго⁸ Болеслава, абы⁹ брату Вячеславу на Панствѣ сѣдѣти не допустилъ, але сам на него потужне вступил. Послухаль¹⁰ Болеславъ злосливый¹¹ рады матки своей, а немѣючи способу, якъ бы могль брата своего загубити,¹² просилъ его в домъ свой, яко бы хотѣлъ его учтити, и тамъ забити его умыслилъ. Не была тайная злосливая рада ихъ, святому Вячеслави; вѣдал духомъ божіимъ, ижъ тамъ умрѣти¹³ мѣлъ а кгда хотѣлъ тамъ ити, призвавши священника, исповѣдалъ ся и приготавлялся на смерть, и там в дому брата своего, якъ мученикъ христовъ на оной офѣрѣ,¹⁴ которую в сердци¹⁵ мѣлъ, замордованъ, и за панство земное одержалъ небесное. Дня того, которого забито святого Вячеслава, царь дунскій мѣлъ от Господа Бога явленіе (масса обявен'е),¹⁶ абы во имя¹⁷ святого Вячеслава церковь збудовал; и там зараз над тѣломъ святого Вячеслава явилося чудо, иж кровъ его в землю нейшла три дни, а третего дня ввечеръ¹⁸ церковь святая¹⁹ над нимъ. И иньи многіи чуда свѣдоцтво²⁰ дають о его святостѣ²¹ (к. 24) и заплатѣ, которую на небѣ взялъ от Бога за свой святоблिवый животъ и розел'ян'е крови²² за²³ Христа. Потом не за многій час почалъ Господь Богъ убійцовъ²⁴ на земли²⁵ карати, абовѣмъ розступившися земля Дорогомиру matку его живую пожерла. Тое видячи Болеслав, побоялся Бога, премѣнилъ²⁶ сердце свое твердое и почалъ жаловати, спямятался²⁷ и познавъ, иж²⁸ великій грѣхъ учинилъ, ²⁹—бо не толко²⁹ брата своего Вячеслава забилъ, але и многихъ для него позабиваль; почалъ каятися и молитися безпрестанно

¹ убозства.² прировняти.³ такую добрую; dobrą wolę.⁴ которыми;⁵ старыхъ.⁶ иж и; іъ у...⁷⁻⁷ бракуе.⁸ молодшого.⁹ абы долго брату,

aby długo opemі bratu.

¹⁰ послухав.¹¹ злосливой.¹² згубити.¹³ умерти.¹⁴ офѣри.¹⁵ в сердцу.¹⁶ обявена.¹⁷ во имя.¹⁸ в вечер.¹⁹ стала.²⁰ свѣдоцтво.²¹ святости.²² крови.²³ для²⁴ убийцевъ.²⁵ на земли.²⁶ перемѣнилъ.²⁷ спамятався.²⁸ який.²⁹⁻²⁹ иж не тилко.

Господу Богу и всѣмъ святымъ, и брату своему, святому Вячеславу, и мовиль: «я съгрѣшилъ, беззаконіе мое и грѣхъ мой есть»; и послав¹ священниковъ и слугъ своихъ перенести тѣло брата своего Вячеслава зъ города болеславлѣ въ² Прагу, и положив³ его въ церкви святого Вита, по правой сторонѣ олтара,⁴ святыхъ дванадцати Апостолъ; и поставилъ тамъ другую церковь. Перенесенъ былъ святыи Вячеславъ мѣсяца марта въ² д̄ день, душу же его Богъ, перенеслъ на лоно Авраама, Исаака и Иакова,⁵ гдѣ всѣ святыи и праведныи почиваютъ, хвалячи отца и сына и святого духа, нынѣ и присно и въ вѣки вѣкомъ. Аминь.

¹ послалъ.² во.³ положилъ.⁴ олтаря.⁵ Иакова.